

Người Đàn Ông K'Tu Tài Hoa Nhất

Tại buổi lễ khánh thành làng văn hoá Về Nguồn - một bản sao sinh động ngôi làng của người K'Tu - ở ngoại ô thành Huế, ông Mai Khắc Ứng, giám đốc Trung tâm Nghiên cứu văn hoá dân gian Huế, cứ nhắc đi nhắc lại nhiều lần cái tên Ker Tik, và theo lời ông: "Tất cả tranh vẽ và tượng trang trí ở đây đều của Ker Tik. Đó là nghệ nhân tài hoa nhất của người K'Tu hiện nay".

Có một ngôi nhà gươl đồ sộ được dựng lên giữa làng văn hóa Về Nguồn . Nhà gươl là linh hồn của làng K'Tu, là nơi họp làng, vừa là nhà văn hóa của thanh niên, vừa là trường học của lũ trẻ trong làng... Nổi bật nhất là hệ thống hoa văn rực rỡ của biển thể mặt trời và hình thù của rồng, rắn, chim, ếch, thỏ hết sức sinh động trên 10 chiếc cột nhà. Chung quanh sàn nhà là những bức tượng người hồn nhiên và sinh động được đeo bằng rìu và dao thô sơ. Trong số đó có bức tượng chủ làng đứng ở cửa nhà gươl với trang phục K'Tu cười tươi đón khách. "Chưa hết đâu, còn hai tác phẩm đặc sắc khác nữa" - ông Ứng tự hào giới thiệu. Đó là chiếc cột tể đã được dựng lên trước sân, biểu tượng của trục thế giới, mang hình một cây lúa đồ sộ - Cây Đời thiêng liêng của người K'Tu được trang trí công phu bằng những hoa văn và hình vẽ sống động. Ker Tik đã dùng rìu và bút lông để làm nên tác phẩm độc đáo này. Nhưng cái chất nghệ sĩ của người đàn ông K'Tu này đã được thể hiện nhiều nhất có lẽ ở phần trang trí và khắc tượng cho ngôi nhà K'Tu. Cả một thế giới tượng nhà mồ với những khuôn mặt đàn ông, đàn bà rất đời mà cũng hết sức siêu thoát, màu sắc mạnh mẽ và tươi rói...

Tôi tìm và gặp được Ker Tik khi anh đang ngồi thổi khèn bầu cho một người phụ nữ nước ngoài nghe, trong góc ngôi nhà sàn ở mé làng. Chung quanh anh còn có một cây đàn *abel* bên cạnh cây đàn *mandolin*, một dàn chiêng và vô số bức tranh đang vẽ dang dở. Ker Tik chỉ vào cây đàn *abel* và nói rằng chỉ còn những người già biết chơi. Tất cả người K'Tu từ huyện Hiên, Nam Đông về đây chỉ biết nghe anh gảy mà thôi; cái loại nhạc cụ rất lạ có sợi dây nối từ miệng người với cần đàn và cái vĩ kéo để phát ra âm thanh róc rách như chảy từ lòng người. Người phụ nữ tóc vàng đang say sưa nghe Ker Tik kéo đàn ấy là nhà văn Mỹ Barbara Cohen chuyên viết về văn hóa các sắc tộc. Bà nói tiếng Việt rất rõ: "Nghệ nhân này là của quý hiếm!".

Ker Tik đang sống ở làng Conoouh, xã A Tân, huyện Hiên, tỉnh Quảng Nam, một ngôi làng cổ của người K'Tu nằm sát biên giới Việt - Lào. Đến Quảng Nam mà hỏi Ker Tik thì hầu như người nào hoạt động trong lĩnh vực văn hóa ở đây cũng đều biết. Làng K'Tu nào ở đất Quảng dựng nhà gươl cũng đều mời Ker Tik đến trang trí. Ker Tik kể rằng anh bắt đầu biết vẽ tranh và khắc tượng từ khi còn nhỏ, với con dao và những cục than củi. Cho đến một ngày, họa sĩ Nguyễn Thượng Hỷ (Trung tâm Bảo tồn di sản, di tích Quảng Nam) tìm đến làng K'Tu nằm hút trong rừng sâu ấy và phát hiện những bức tượng nhà mồ độc đáo, những hoa văn trang trí trên ngôi nhà gươl... rồi lần dò ra Ker Tik. Họa sĩ Hỷ đã đưa những tác phẩm của Ker Tik vào trưng bày trong Ngày văn hóa các dân tộc ít người tổ chức tại TP.HCM năm 1985, và chúng đã được các nhà nghiên cứu văn hóa dân gian đặc biệt thích thú. Trong lần gặp đầu tiên ấy, họa sĩ Hỷ đã đưa bút lông, màu nước và giấy cho Ker Tik. Vài giờ sau Ker Tik trả lại cho anh một bức tranh rừng hoang thú hết sức độc đáo, khiến người họa sĩ trường lớp này run lên vì sung sướng. Bức tranh đó bây giờ vẫn còn được lưu giữ. "Tôi đã đi đến nhiều làng K'Tu ở Quảng Nam, Thừa Thiên, nhưng chỉ gặp được một người tài hoa như Ker Tik. Cái rúi của người làng Conoouh là phải sống quá cách biệt với đời sống văn minh hiện đại, nhưng với Ker Tik lại là sự may mắn" - họa sĩ Nguyễn Thượng Hỷ nói.

Nhà dân tộc học Tạ Đức (phó giám đốc trung tâm) còn cho biết thêm con trai K'Tu lớn lên đều phải học làm nhà gươl, nhưng lúc đó Ker Tik đã đi bộ đội; về làng thì bom đạn đã phá nát hết, người già không làm lại được Ker Tik phải tự học, vậy mà bây giờ anh đã là tay thợ lão luyện. Ông Đức cho hay: "Chúng tôi đang tập hợp tất cả tranh và tượng của Ker Tik để xuất bản thành một cuốn vừng tập thật độc đáo trên giấy dó". Và nữ nhà văn người Mỹ Barbara Cohen đã nhận viết lời bình.